

Gauldalsregionen
fagdag 29/11-19

Demokrati og medborgerskap

Gunnar Grut, NTNU ILU

Democracy is in crisis.

The values it embodies — particularly

- the right to choose leaders in free and fair elections,*
- freedom of the press,*
- and the rule of law*
—are under assault and in retreat globally.

freedomhouse.org

Det demokratiske oppdraget **ditt**

*Elevane og lærlingane
skal lære å tenkje kritisk
og handle etisk og
miljøbevisst.*

*Dei skal ha medansvar og
rett til medverknad.*

(opplæringslova, 1998: § 11).

- Hva betyr 'å tenkje kritisk'?
- Hva er det å handle etisk?
- Hva innebærer miljøbevisst?
- Hva innebærer medansvar?
- Er elevråd tilstrekkelig?

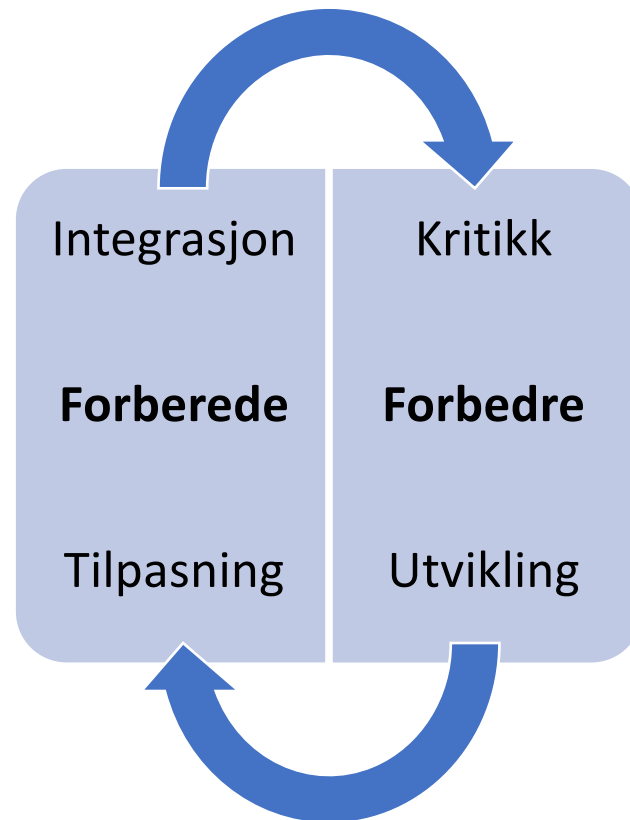
LÆRING / UNDERVISNING

- *OM*
- *GJENNOM* **DEMOKRATI**
- *FOR*

MEDBORGERSKAP FORUTSETNINGER:

- KUNNSKAPER
- KRITISKE FERDIGHETER
- DELTAKELSE

Demokrati og kritisk dannelselse

To ulike syn – hva er konsekvenser for skole/lærere?

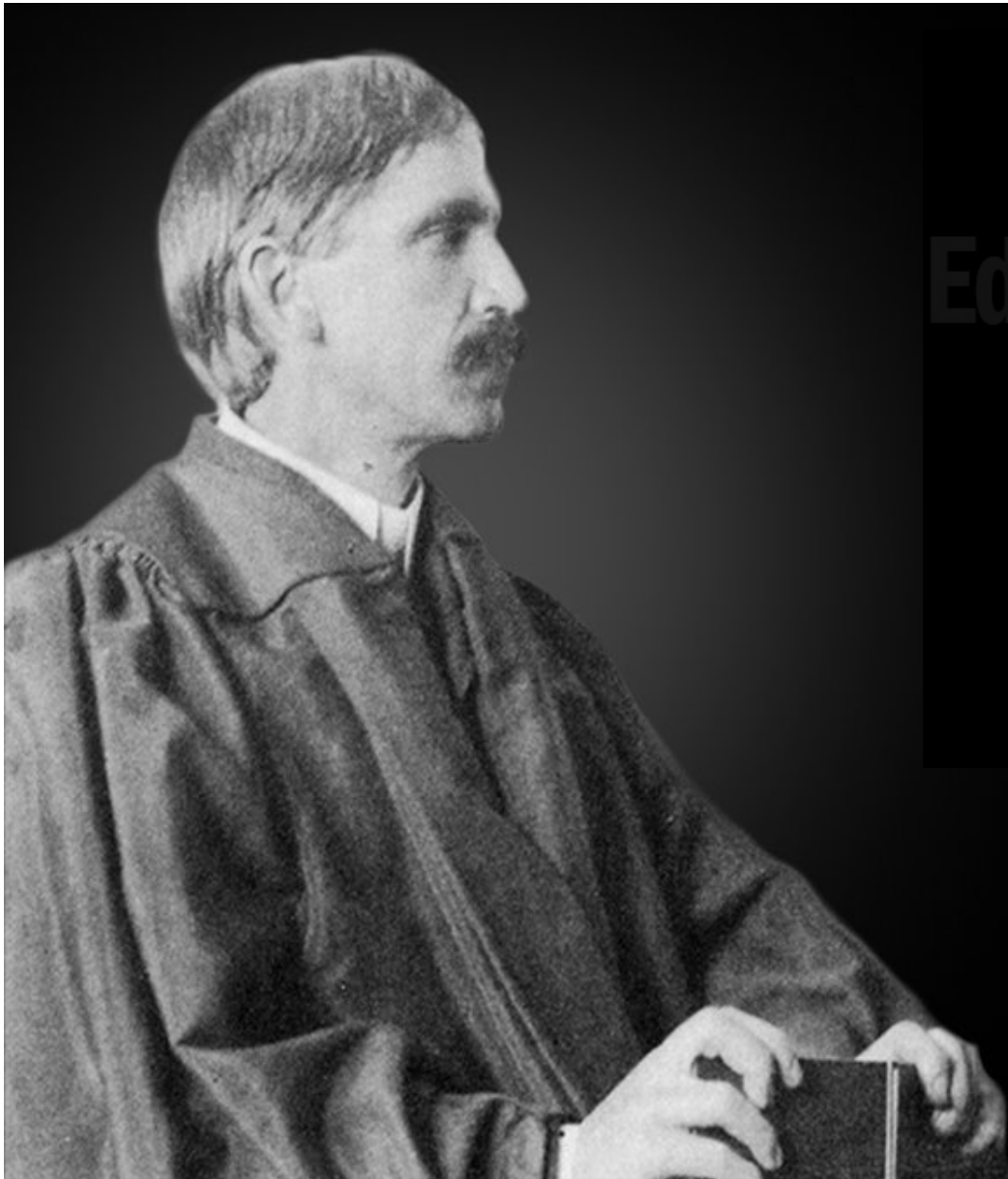
Unge medborgere

- Ansvar som medborgere
- Rettighetshavere
- Medborgere
- Subjekter

Enda ikke voksne/medborgere

- Medborgere under danning
- Ikke stemmerett
- Ikke medborgere
- Objektiverte

Utdanningens mål å bygge:

- demokratisk politisk kultur
- demokrati som leveform / erfaring

Demokratisk styresett =

- Institusjoner
+ Praksiser

Education is not an affair of
'telling' and being told,
but an **active and
constructive process.**

— *John Dewey*

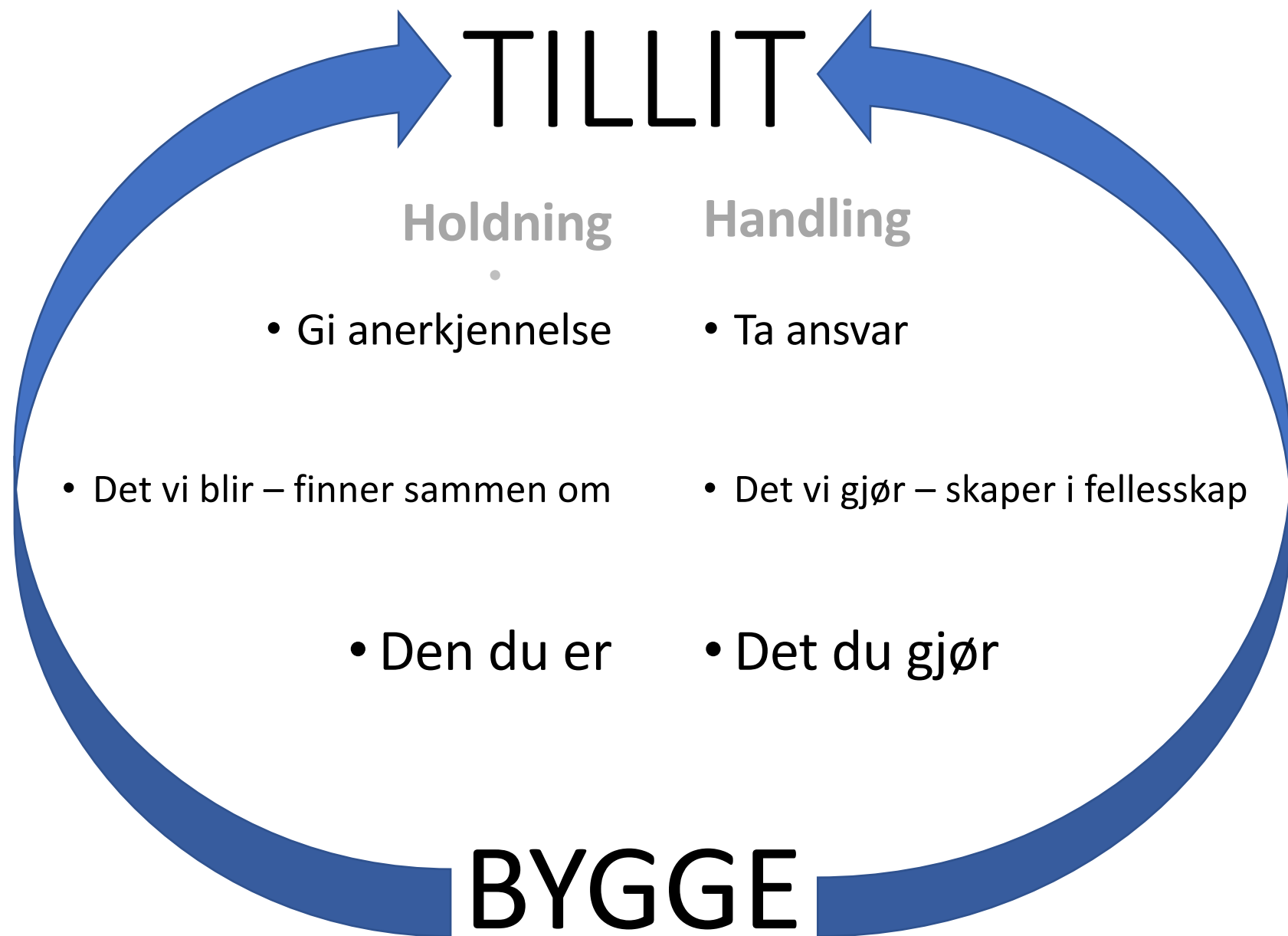
Analytiske dimensjoner ved demokratiet

- **Demokratisk bredde** – et spørsmål om andel av de som beslutningen gjelder som faktisk deltar i å utforme den (8-9)
- **Demokratisk dybde** – hvor godt saker opplyses, hvor god mulighet for innflytelse.
- **Demokratisk omfang** – hvilken betydning har saker er det som det er mulig å påvirke?

Analytisk:

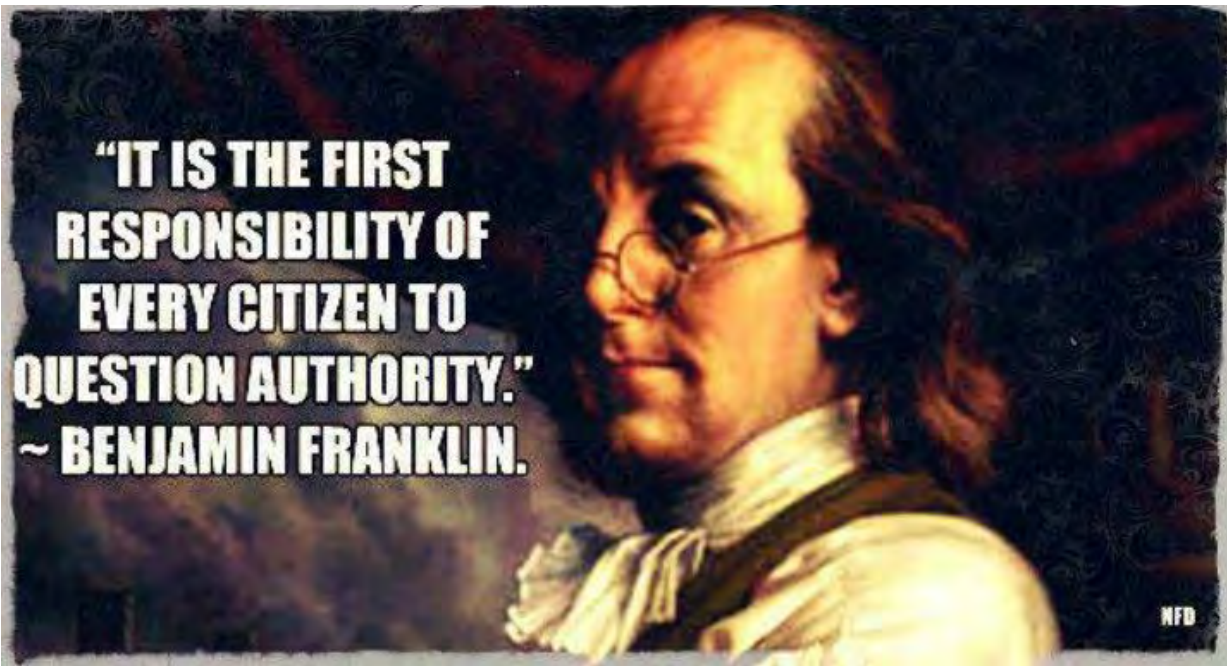
- høy deltakelse; omfattende debatt om betydningsfulle spørsmål, styrker systemet og beslutningens legitimitet
- lav deltakelse; mange hindre svekker legitimitet, tillit

(Cohen)

Hva er medborgerskap?

- rettigheter og plikter
 - forhold stat og borgere
 - praksiser mellom medborgere
-
- (Isin og Nielsen, 2008; Isin og Turner, 2002)

**"IT IS THE FIRST
RESPONSIBILITY OF
EVERY CITIZEN TO
QUESTION AUTHORITY."
~ BENJAMIN FRANKLIN.**

**THE TROUBLE...IS THAT WE HAVE TAKEN
DEMOCRACY FOR GRANTED;
WE HAVE THOUGHT AND ACTED AS IF
OUR FOREFATHERS HAD FOUNDED IT
ONCE AND FOR ALL.
WE HAVE FORGOTTEN THAT IT HAS TO
BE ENACTED ANEW IN EVERY GENERATION,
IN EVERY YEAR, IN EVERY DAY,
IN THE LIVING RELATIONS OF PERSON
TO PERSON, IN ALL SOCIAL FORMS
AND INSTITUTIONS.**

John Dewey

Democracy cannot succeed unless those who
express their choice are prepared to choose wisely.
The real safeguard of democracy, therefore, is
education.

(Franklin D. Roosevelt)

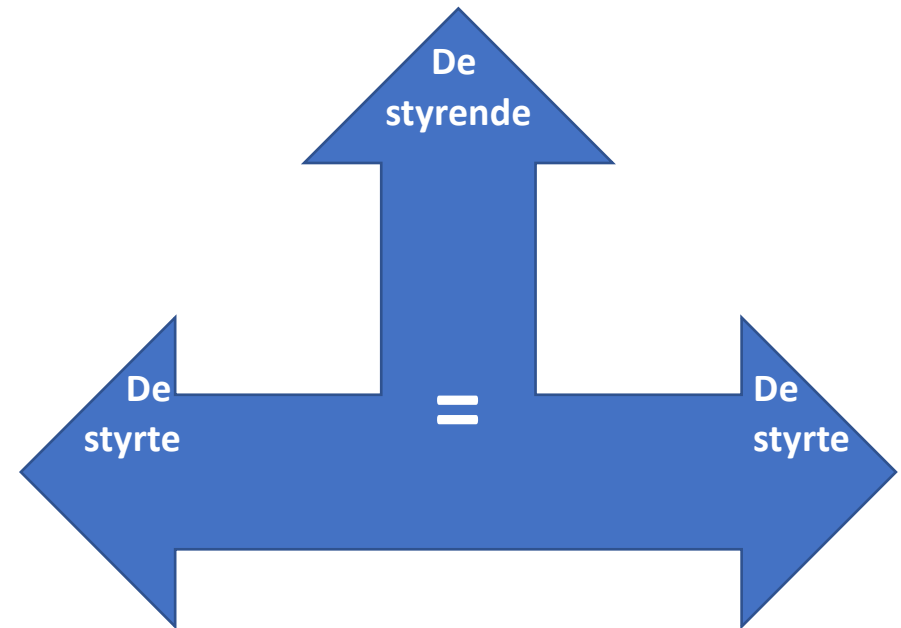
**A MAN WHO
STANDS FOR
NOTHING WILL
FALL FOR
ANYTHING.**

Malcolm X

MEME

MEDBORGERSKAP

- RETTFERDIG - BEHANDLING
- ANERKJENNE - LIKEVERD
- SJØLBESTEMMELSE
- KOLLEKTIV HANDLING

School violence: students' and teachers' perspectives

Students reported to have experienced the following at least once in the past three months:

56%
Being
laughed at

55%
Being called by
abusive nickname

20%
Possessions
broken by others

19%
Receiving threats of
physical violence

16%
Physical
attack

10%
Social media
Bullying

Teachers reported to have experienced the following at least once a month:

13%
Student reported
aggressive/destructive
behaviors by another
student

10%
Student reported
being bullied by
another student

9%
Witnessing
bullying among
children firsthand

8%
Teacher reported
bullying among
children

4%
Teacher reported
students helping
other students who
were bullied

3%
Teacher reported
being bullied
by students

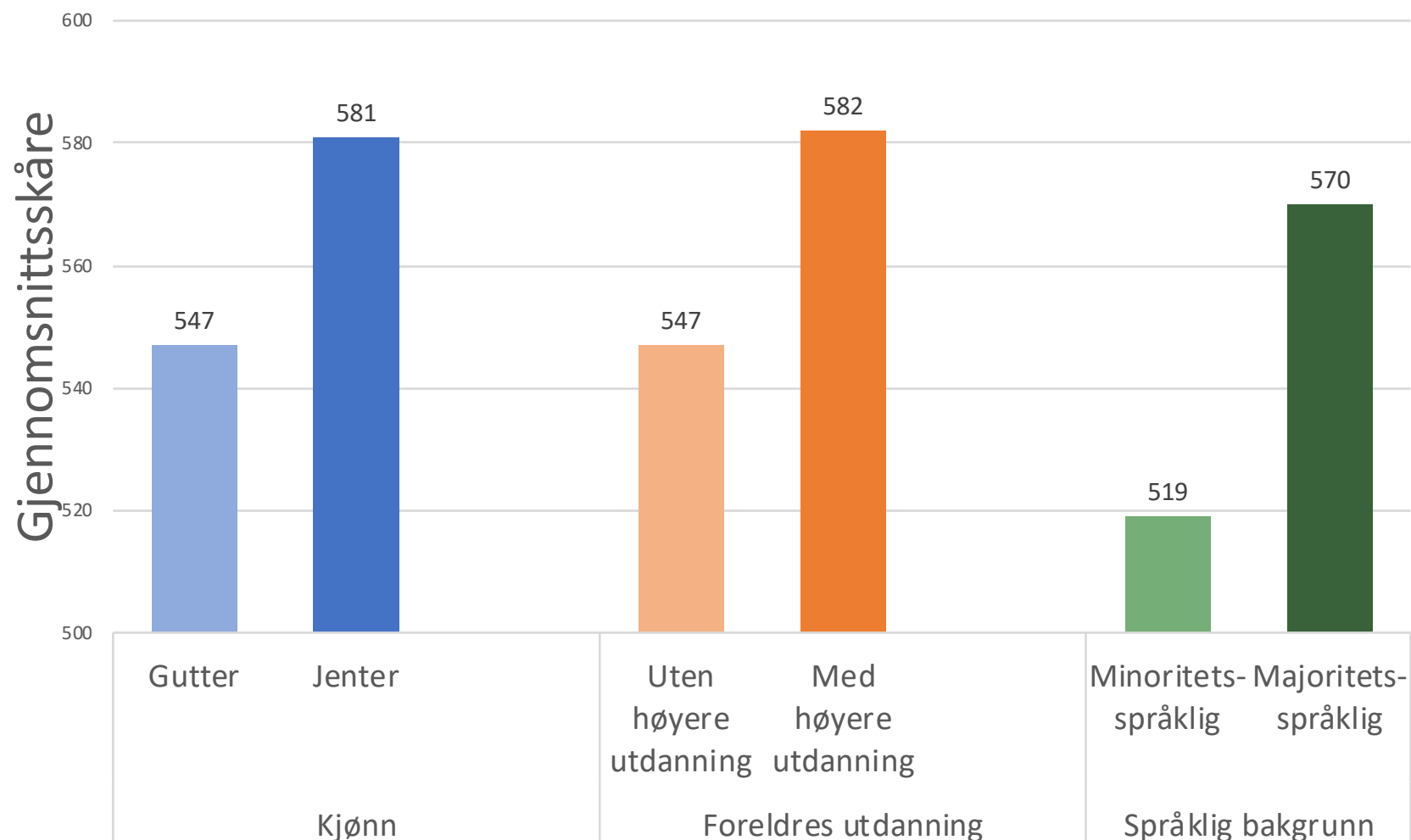
2%
Parent reported their
child was bullied

1%
Student reported being
bullied by a teacher

Kunnskapsgap ulike grupper

Kilde: "Unge medborgere", Huang m.fl. 2017

21 prosent av norske 15-årige gutter kan simpelthen ikke å lese godt nok til å forstå en tekst.

Hva kan demokratisk kompetanse være?

1. Perspektivtaking (rolle)

- Koordinere ulike perspektiver

2. Håndtere konflikt

- Respektere og akseptere konflikt

3. Samfunnsvitenskapelig tenkemåte

- Evne abstrakt tenkning og helhetlig vurdering + kritisk tenkning

4. Evne til å ta politiske og moralske avgjørelser

- Vurdere normer og verdier for å treffe en avgjørelse

5. Kompetanse til å delta

Dilemmaer

1. Nasjonalt versus internasjonalt perspektiv
2. Unge: som aktører eller i en forberedelsesfase
3. Individuelt versus kollektivt perspektiv
4. Sosialt versus politisk perspektiv
5. Idealistisk versus realistisk perspektiv
6. Kunnskapen plass og hvilken kunnskap

Å lære demokrati i skolen

Demokrati i skolen

- Elevråd
- Rettferdig samfunn
- Megling
- Elevombud

Demokrati i klasserommet

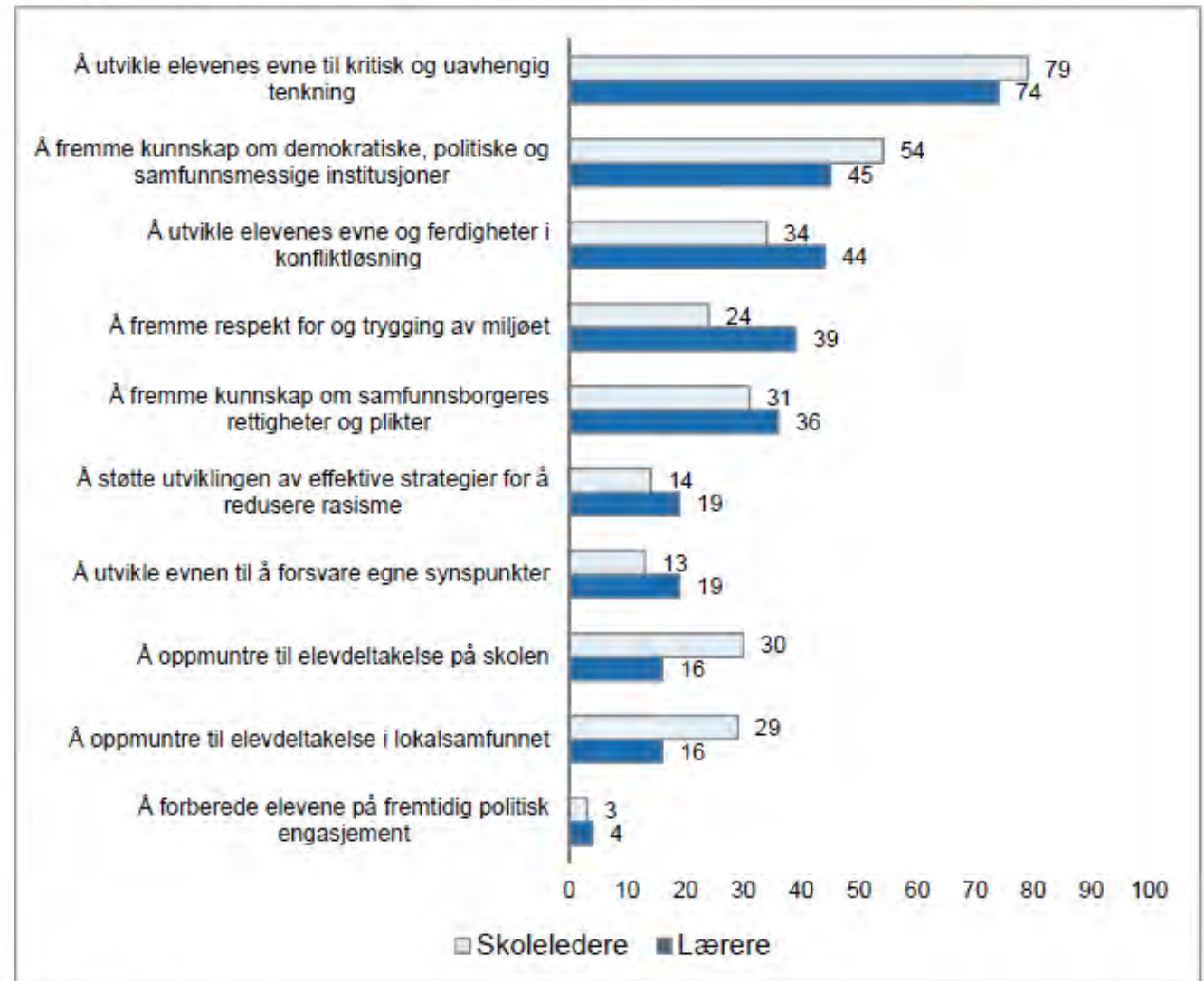
- Læreformer, interaksjon
- Elevmedvirkning
- Medborger-undervisning
- Medborgerundervisning i samfunnsfag

Opplæring om, for og gjennom demokrati

Nivå	Eksempel på innhold	Mål for undervisningen
Opplæring OM demokrati	Elevene lærer om det politiske systemet i Norge og internasjonal politikk	Kunnskap og forståelse som gjør at elevene blir informerte borgere
Opplæring FOR demokrati	Elevene får ferdigheter og verdier som aktiverer deres demokratiske beredskap	Elevene utvikler kritisk tenkning, kompetanse i å undersøke saker og temaer fra flere sider og kommunikasjon
Opplæring GJENNOM demokrati	Elevene lærer gjennom aktiviteter i skolen og utenfor skolen	Utvikle ferdigheter som gjør at eleven kan delta i demokratiske prosesser og handle ansvarlig

Målsettingen med undervisningen

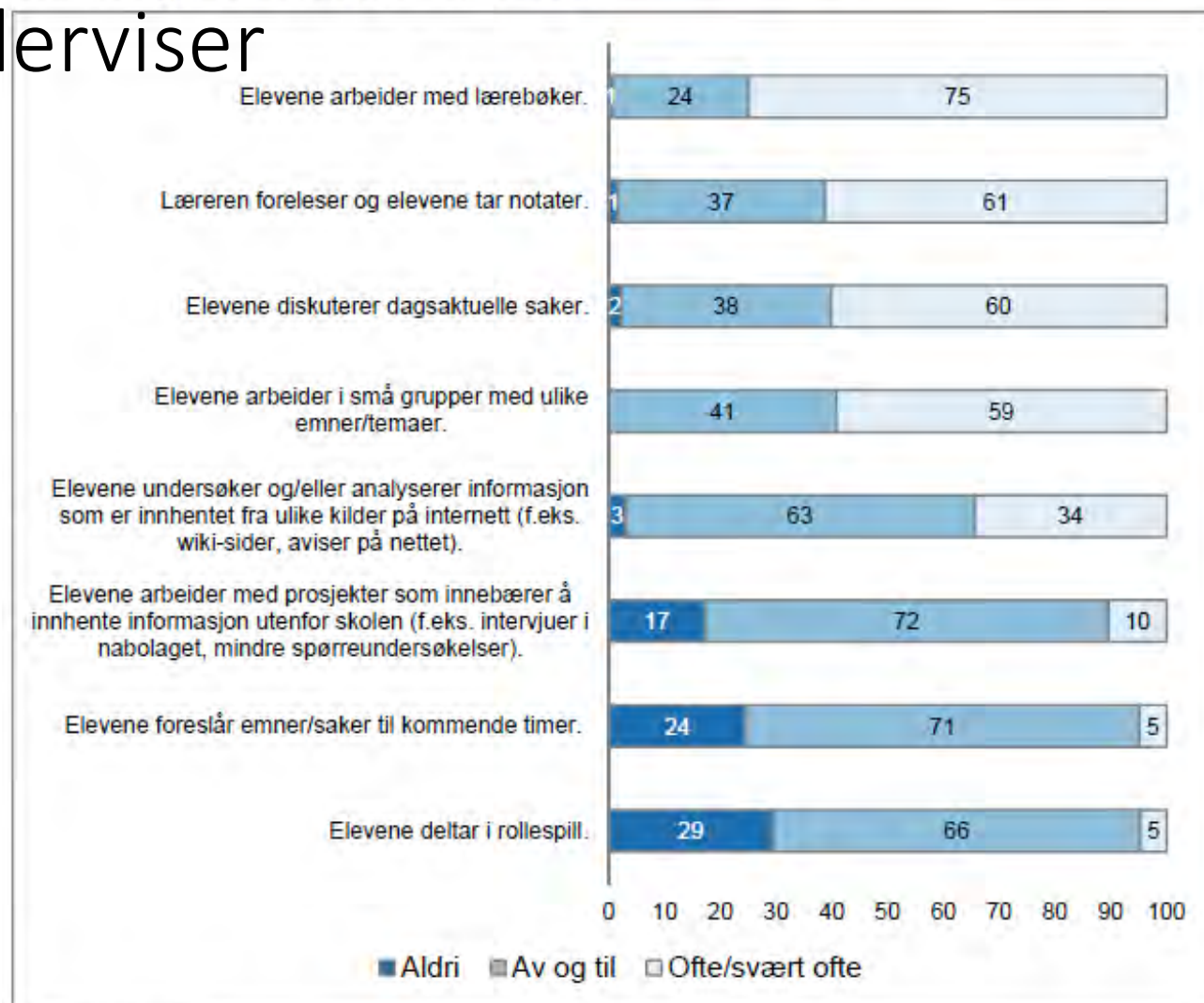
Figur 7.12 Andel skoleledere og lærere som mener følgende målsettinger for undervisning i demokrati og medborgerskap er blant de tre viktigste. Prosent.

Figur 7.13. Spørsmål til lærerne: Hvor ofte forekommer følgende arbeidsmåter i undervisningen i samfunnsfag i dine klasser på 9. trinn? Prosent

Hvordan lærere underviser

«... oppgir majoriteten av lærerne at de opplever å **være godt forberedt** til å undervise i **et bredt utvalg** av demokrati- og medborgerskapsrelaterte emner. Dette mener de til tross for at **få av dem svarer de har fått opplæring** i disse emnene. Å **utvikle elevenes evne til kritisk og uavhengig tenkning** (...) viktigste målet med undervisningen. Samtidig preges undervisningen av **lærer- og lærebokorientert undervisning**» (Hauge, m.fl., 2017: 10)

Kilde: ICCS 2016

Demokrati og kritisk tenkning i lærebøker

- Informasjon om demokrati
 - Vekt på formelle politiske institusjoner og organiseringen i disse
 - Demokrati tilknyttet frie valg, ytringsfrihet, organisasjonsfrihet, lokaldemokrati og historiske demokratiprosesser i Vesten
- Demokrati forklares ofte gjennom komparative og polariserte framstillinger
- Ofte statiske forståelse: demokrati noe vi har – ikke noe som skal utvikles og videreføres
- Få kobler demokrati eksplisitt til kritisk tenkning – ofte kildekritikk, refleksjon eller økt kunnskap. Lite om *maktkritikk*.

Demokrati og kritisk dannelse

- Samfunnskunnskap en balanse mellom **kritisk vurdering og endring VS føre nye generasjoner inn i grunnlaget** for det norske samfunnet en demokratisk orden
- Medborgerundervisning i skillet mellom **sosialisering og politisk subjektivering**
- Kritisk dannelse – en forutsetning at elevene møter et faglig innhold som bidrar til problematisering
- Sentralt å kunne kritisk drøfte demokrati som styreform
- Vurdering av hvordan politiske systemer fungerer sentralt for å utvikle kritisk medborgerskap

Elevmedvirkning og elevråd

Elever som deltar demokratisk i skolens aktiviteter viser gjerne positive utslag innen demokratisk kompetanse generelt og politisk selvtillit spesielt

(Pasek, m.fl., 2008).

Opplæringsloven:

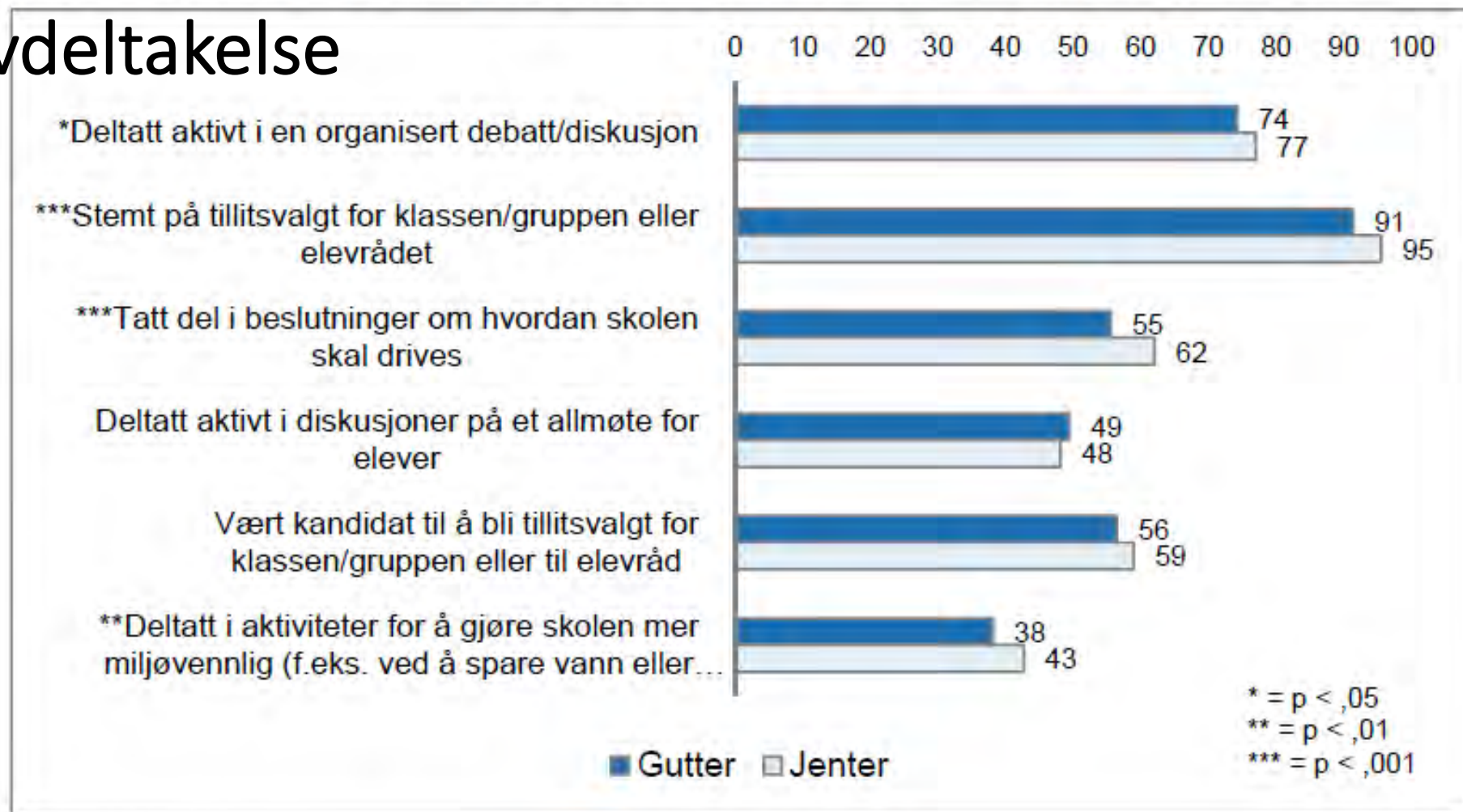
- Elevene har rett på medvirkning
- Læring gjennom deltakelse sentralt i prinsippene for opplæringa.

Deltakelse i ulike former og fasonger – ulike erfaringer også sentralt her

- Elevråd
- Elevavis
- Elevorganisasjon

Elevdeltakelse

Figur 5.7 Andelen elever som noen gang har deltatt i skoledemokratiet etter kjønn. Prosent.

Kilde: ICCS 2016

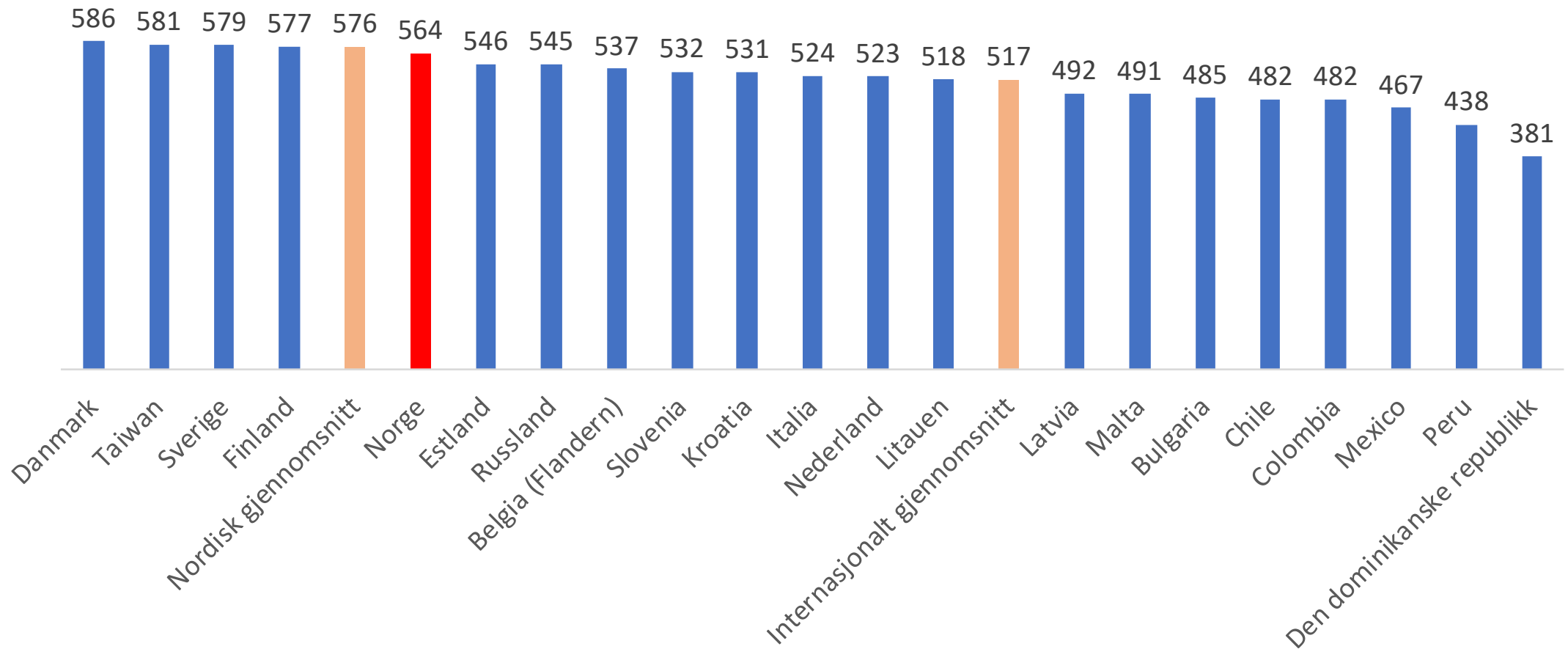
Dilemma: kunnskapens posisjon i medborgerskap

Kunnskaper =

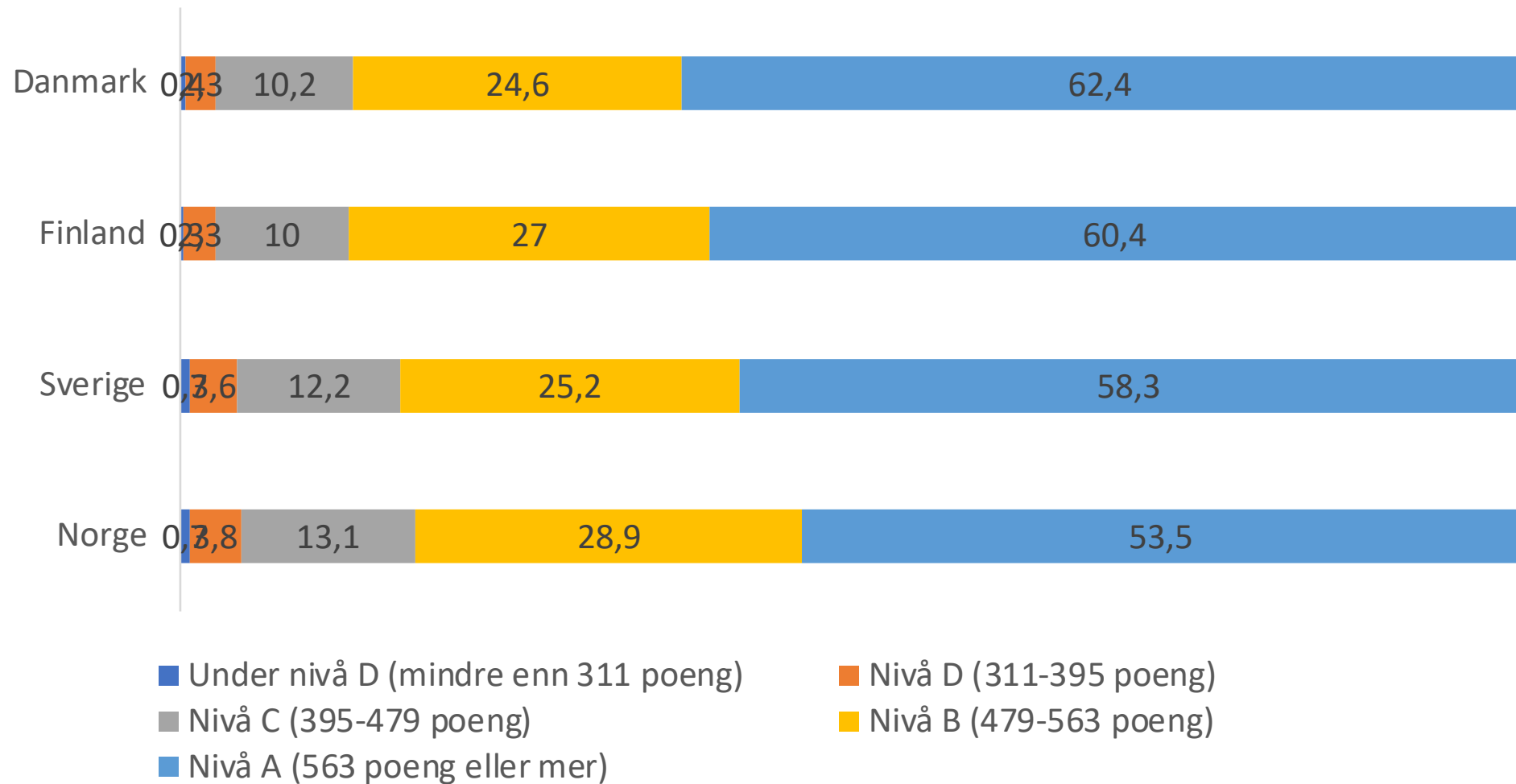
- Tradisjonelt skolens viktigste bidrag til å utdanne elever for demokrati – kritisert fra 2000-tallet
- Undersøkelser viser at media og internett er elevenes viktigste kilde til informasjon om politikk og samfunnsspørsmål
 - det antas at skolen er viktig for forståelse av systemer, begreper og noe dagsaktuell informasjon
 - særskilt for elever som *ikke* er opptatt av politikk og samfunnsspørsmål (Solhaug og Børhaug, 2012)
- Hvordan står det til med norske elevers kunnskapsnivå?

Gjennomsnittsskåre deltakerland ICCS-2016

kunnskapstest demokrati og medborgerskap

Fordeling av elever på kunnskapsnivå

Tilnærminger til medborgerundervisning

Fire kunnskapsbaser for medborgerundervisning (Reinhardt)

1. Normativ kunnskap

- Verdier og formål med undervisningen

2. Spesialisert kunnskap

- Relevant fagkunnskap fra samfunnsvitenskapene

3. Hverdagskunnskap

4. Profesjonskunnskap

- Kunnskap om læringsprosesser, metoder, pedagogikk

Konfliktbasert tilnærming

- utgangspunkt i et perspektiv på *politikk som konflikt om goder og byrder*
- Fokus på **den demokratiske prosessen** til konflikter og elevenes evne til å delta i debatt og politiske fellesskap
- Konflikter styrer undervisningen og tilegnelsen av kunnskap
- Målet er å bryte ned konflikter
- Flere tilnærminger og tilpasningsmuligheter

Konfliktbasert tilnærming

Konfliktanalyse

1. Konfrontasjon: introduksjon for aktuell konflikt
2. Analyse ved hjelp av kategorier/veiledningsspørsmål
3. Danne og uttrykke mening
4. Evt. bygge opp konflikten gjennom rollespill eller debatt
5. Generalisering: konflikter ofte en del av en større helhet

Stort rom til å gjøre tilpasninger etter nivå

- Hvilke spørsmål + formulering
- Velge ut informasjon
- Løsere prosess med ja/nei-spørsmål

Mulige analysekategorier

- Konflikt: hvem «krangler»?
- Spesifisering: hva er innholdet i konflikten?
- Makt: hvem har hvilke midler for å hevde seg?
- Loven: hva er den rettslige dimensjonen ved saken?
- Interesse: hvem har hvilke interesser i konflikten?
- Solidaritet: hvem støtter hvem?
- Deltakelse: hvem kan delta i bestemmelsen og på hvilken måte?
- Funksjon: hvilken effekt kan avgjørelsen ha?
- Ideologi: hvilke motiver ligger bak argumentene?
- Historisk: er historien til konflikten viktig og evt. hvorfor?
- Verdighet: hvordan påvirkes de involverte?

Eksempel

Gjør en konfliktanalyse på endring av abortloven

Conflict: "Shopping Hours"	
Conflict	Legislature (federal government, states) versus unions Retail versus unions
Specificity	Relaxation of shopping hours regulations How late may stores stay open?
Power	Federal/state governments: legislature Unions: industrial action
Law	Constitutional basis Existing laws (shopping hours, working hours, regulations concerning holidays)
Interest	Federal level/ state level: – Liberalization – Leave it up to local government – Maintain current regulations
Solidarity	Federal/state governments: – Employers' associations – Parts of the population – Market leaders (chains ...) – Association of Cities – Consumer organizations – Retailers Association Unions: – Retail employees and their families – Churches – Retailers with a special status (gas stations, food stands, train stations ...) – Employees in general
Participation	Citizens: – Voting for a particular party – Initiatives Unions: – Mobilizing members and allies – Threatening to take industrial action (strike) State: – Legislation
Functional Context	If the law is changed – Lifestyles change, e. g., everyday family routines, distribution of responsibilities, free time, rest and relaxation, activities with children – Increase in revenue
Ideology	– Profit motive hidden behind economic growth – Additional revenue for the state hidden behind boosting consumer spending – Self-interest of businesses hidden behind consumer interest
Historicity	Tradition
Human dignity	does not seem to be affected (too "large" of a category)

Problembasert tilnærming

- Utgangspunkt i den oppgavebaserte siden ved politikken
- Fokus på politisk innhold – en aktuell politiske oppgave
- Kjennetegn på et politisk problem:
 - «*Urgency*»: en uholdbarhet anerkjennes og krever rask politisk handling
 - Usikkerhet: om en finner riktig løsning og om den lar seg innføre
- Fra mikro til makro – mikroproblemer ofte tegn på større problemer

Problembasert tilnærming

1. Definisjon: hva er problemet?
 2. Årsak: hvordan oppsto det?
 3. Interesser: hvem sine interesser påvirkes?
 4. Løsninger: hvilke løsninger kan vi komme opp med?
 5. Konsekvenser: hvilke konsekvenser kan løsningen ha?
 6. Vurdering: hvor står jeg/vi?
- Sentralt med eierskap til problemet – hvilken betydning har problemet for eleven?
 - Tilpasning gjennom valg av materialet, nivå på problem
 - Hvilke problemer kan fungere godt i en skoleklasse?

Handlingsbasert tilnærming

Aktiv elev:

kognitiv, praktisk, følelser, initierende

Relevans: bindes sammen individ, skole og verden utenfor

Demokratisk: ansvar, samarbeid, produserende

Elever som forskere

Mål

å skape handlingsdyktige medborgere

Prosjekt

1. Mål settes i samarbeid
2. Lage en handlingsplan
3. Gjennomføre prosjektet
4. Bruke produktet
5. Evaluering

Medborgerinitiativ

1. Lærer gir tema og oppdrag (regler og ny regel på skolen)
2. Ønskeliste
3. Planlegge initiativet
4. Utføre det
5. Evaluering og mulig politisk handling

Case-læring

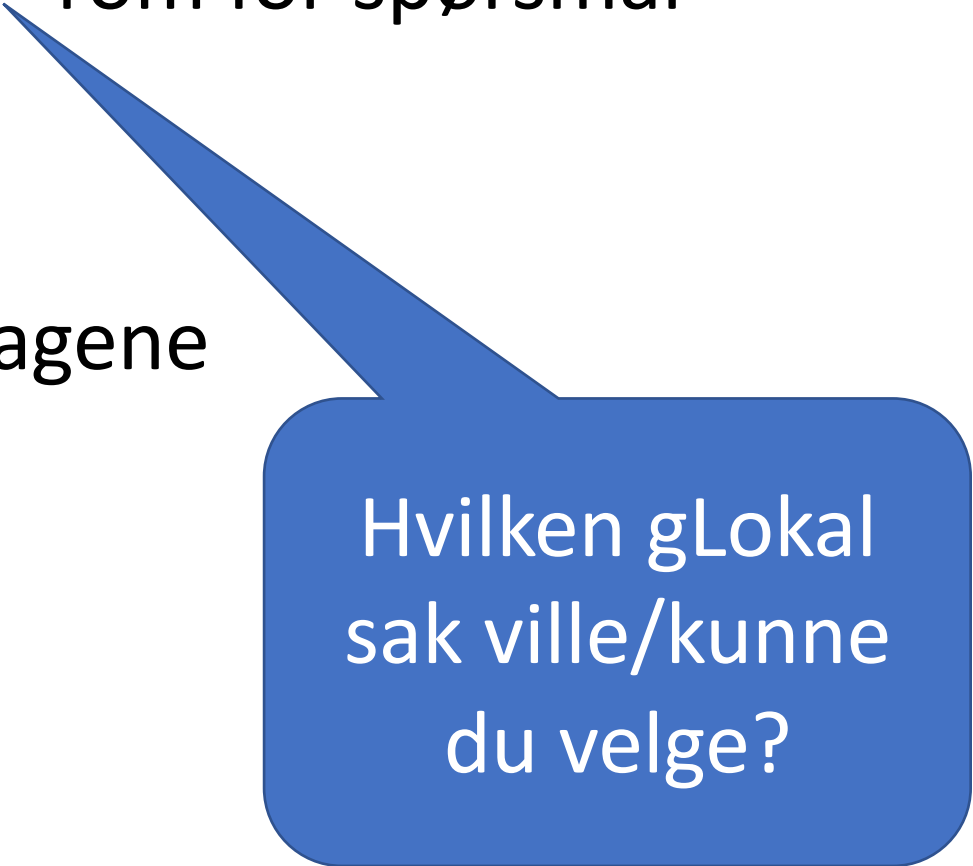
- Lære gjennom eksempler
- Utviklet etter oppdagelsen av at elever slet med å forstå institusjoners mening og struktur
- Caser er en rekke hendelser med en begynnelse og slutt (i motsetning til konflikter og problemer)
- Valg av case viktig: må vise en universalitet og signifikans

Case analyse

- Utenfra-perspektiv: hva er saken, hvem er involvert, årsaker osv.
- Innenfra-perspektiv: ta perspektivet til de involverte og prøve å forstå deres handlinger
- Problemet med politiske øyne, kan og bør det gjøres politisk tiltak?
- Generalisering: særegen sak
- vs. representerer de en større gruppe?

Case-læring: 'Saksstudie'

- Konfrontasjon med case – rom for spørsmål
- Analysere informasjonen
- Utforske valghandling
- Debattere handlingsforslagene
- Hva skjedde?

Hvilken gLokal
sak ville/kunne
du velge?

Framtidsbasert tilnærming

- Politikkens tema både nåtid og fremtid. Beslutninger har virkninger og bivirkninger ofte langt fram i tid
- Miljø et typisk tema
- Temaer elever bekymrer seg for
- Simulering
- Framtids-workshop
- Scenarioer
 - Spesifisere saken (trafikk)
 - Identifisere påvirkere
 - Utvikle scenarioer (best, verst, midten)
 - Hva kan gjøres?

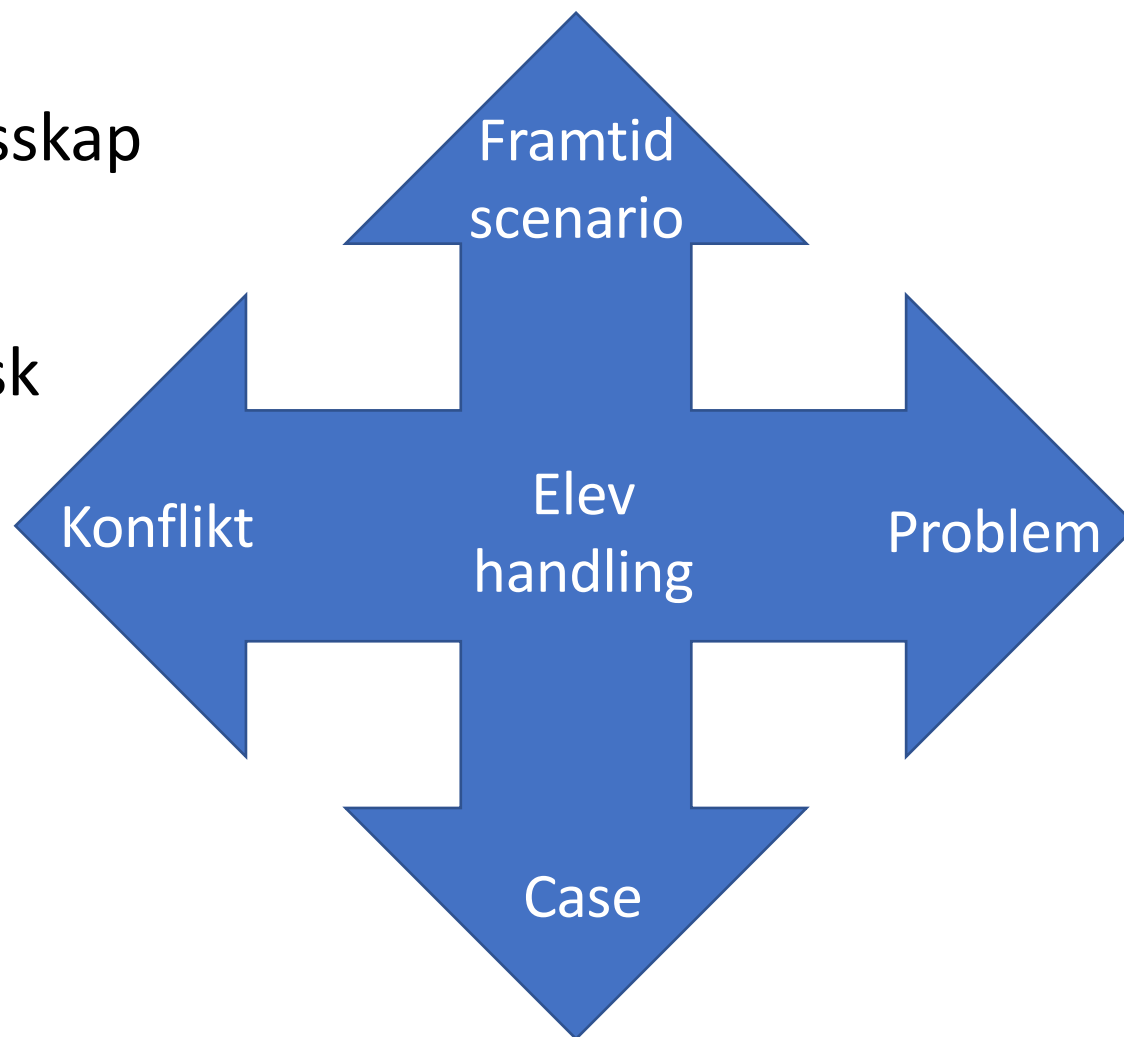
Moralske og politiske vurderinger

- Demokrati og politikk
- verdibasert
- menneskets verdighet sentralt
- Politiske avgjørelser
 - Analysere situasjon, vurderinger diskutere alternativer
- Dilemma
 - Bryte ned og kritisk reflektere + gi politisk karakter
 - For/mot-skjema

Dagens oppdrag

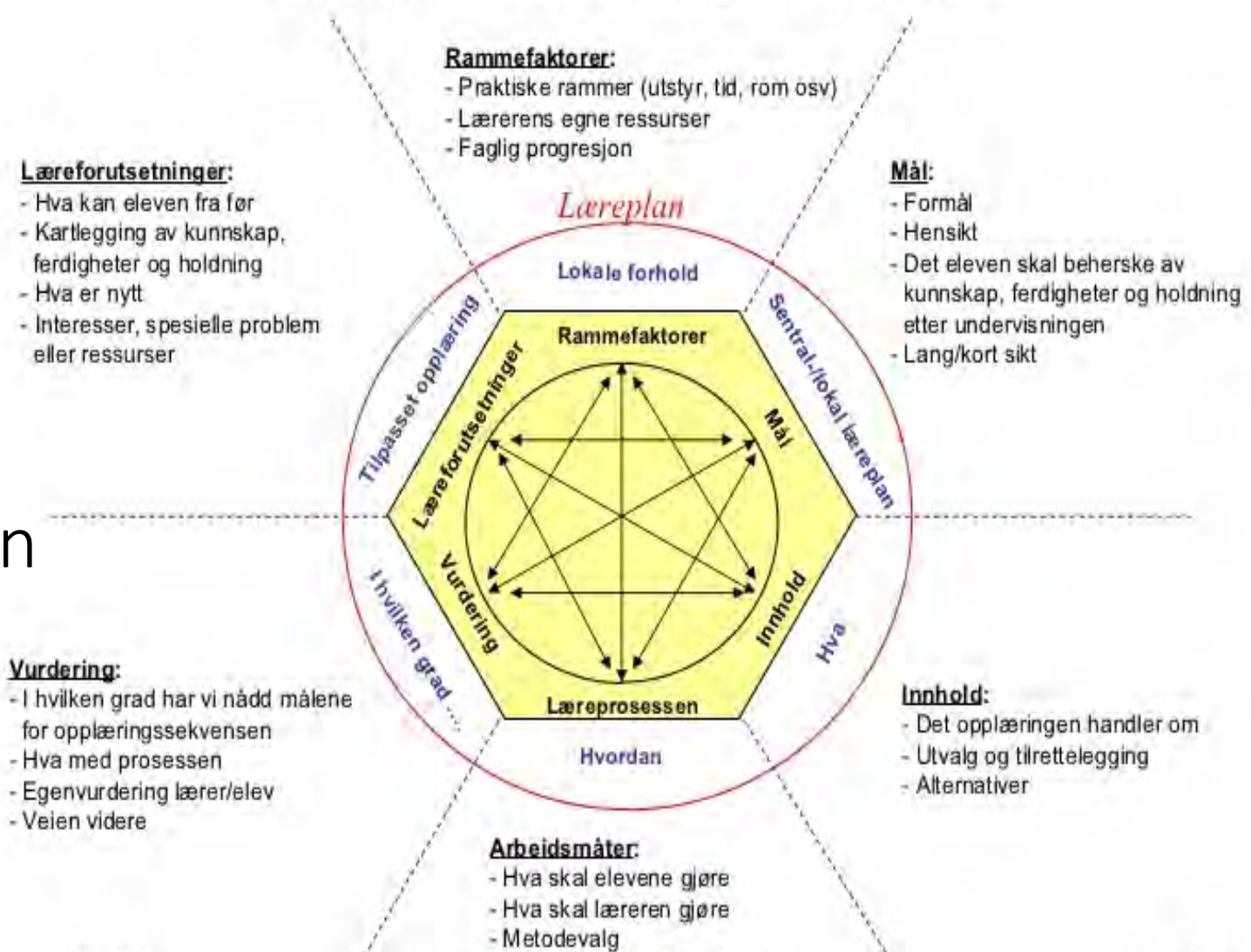
Tematiser i kommunalt fellesskap en kime til et tverrfaglig undervisnings-opplegg for valgfritt trinn, med en politisk vinkling basert på en av tilnærmingene i pilen:

- Fag involvert
- Faglige målsettinger
- Tidsbruk
- Vurdering
- osv

Relasjonsmodell: å systematisere didaktisk refleksjon

En didaktisk relasjonsmodell

Synet på demokrati
avgjørende for
synet på medborgerskap

*«demokrati er et samfunnsmessig styresett
der medlemmene i det store og hele deltar,
eller kan delta, direkte og indirekte i å ta
beslutninger som angår dem»*

(Cohen, 1971: 7)

Skolen: grunnleggende politisk sosialiseringsarena

- **Politisk kultur:**

1. Hvordan den enkelte oppfatter det politiske systemet → tillit
2. Hvordan elever oppfatter politiske prosesser
3. Syn på resultatene fra det politiske systemet
4. Hvordan den enkelte oppfatter seg selv som politisk deltaker

- **Politisk sosialisering:**

- bli medlem av et politisk fellesskap og utvikle politisk identitet i sammenheng med samfunnsspørsmål
 - Vidt syn på politikk og politisk deltakelse til grunn

Dilemmaer i medborgerundervisning

1. Nasjonalt versus internasjonalt perspektiv

- nasjonale, lokale, multinasjonale og globale identiteter/politiske fellesskap
- Få elever til å utvikle følelse av ansvar ovenfor relevante politiske fellesskap
- Globalt medborgerskap mulig?

2. Modenhet og unge medborgere

- Unge må forberedes/kvalifiseres for å senere kunne delta
- Har rett til deltakelse og kan være politiske aktører
- Aldersgrensa for å stemme

Dilemmaer i medborgerundervisning

3. Individuelt versus kollektivt perspektiv

- Læring i skolen fokus mot individuell tilegning av kunnskaper & ferdigheter
- Effektiv deltakelse ofte kollektiv

4. Sosialt versus politisk medborgerskap

- Rettet mot sosiale aktiviteter samfunnsdeltakelse, frivillighet, veldedighet og lignende eller rent politiserende
- Hvilken type deltakelse/deltakelse i hva

Nok et dilemma: realistisk versus idealistisk perspektiv på demokrati

- Realistisk: politikk omhandler konflikt og fordeling av knappe goder, moralske dilemmaer uten enkle løsninger
 - Åpne for kritisk tenkning
 - Mer praksisnært
- Idealistisk: demokrati og menneskerettigheter som moralske idealer
 - Kan føre til tanker om at de kan løse alle problemer og dilemmaer, sammen med at demokrati heves over kritikk
 - Samtidig viktige verdier og en del av demokratisk danning

Skolen må skape:
flere reelle demokratiske muligheter for læring

– altså saker elevene får ansvaret for og må finne løsninger på.
Dette må være saker av betydning for elevenes liv i og utenfor skolen.

1. Forholdet individ/fellesskap → klasseregler

- Diskusjon, resultat gjennom avstemming eller dialog med regler

2. Eleven som forsker

- Utvikling og medvirkning på kunnskap

3. Bringe samfunnsdebatten inn i skolen